№ 48 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 1 **1890** ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 1 № 48

ՏԱՍՆ ԵՒ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ВЪ НАСТОЯЩЕМЪ 1890 ГОДУ

АРМЯНСКАЯ ГАЗЕТА

XVIII ГОДЪ. **„МШАКЪ“** ГОДЪ XVIII.

Издается въ Тифлисѣ по прежней программѣ.

Подписная цѣна: на годъ 10 руб., на 11 и 10 мѣс.—9 руб., 9 и 8 мѣс.—8 р., 7 мѣс.—7 р., 6 мѣс.—6 р., 5 мѣс.—5 р., 4 мѣс.—4 р., 3 мѣс. 3 р., 2 мѣс.—2 р., по мѣсячно по 1 руб.

Подписка принимается въ Тифлисѣ, въ конторѣ редакція (уг. Базарной и Баронск., д. Тамамшевой), а также въ павильонѣ Хидекеля и на Сіонск. ул. въ конторѣ Мирза Теръ-Григорьянца.

Адресь для всей Имперіи: Тифлисъ редакція «Мшакъ».—Для загранич. подписч.: Tiflis, rédaction du journal arménien «Mschak.»

Плата: за объявленія 2 коп. со слова. На первой страницѣ не печатаются никакія объявленія, кромѣ траурныхъ и редакціонныхъ. Съ объявленій печатаемыхъ не менѣе 10 разъ, дѣлается значительная уступка.

Редакторъ-издатель Григорій Арцруни.

Плата за ОБЪЯВЛЕНІЯ въ газетѣ „МШАКЪ“ по 2 копѣйки за слово. Съ объявленій, печатаемыхъ не менѣе десяти разъ, дѣлается значительная уступка.

За траурныя объявленія на первой страницѣ взимается 4 рубля, на послѣдней,—2 рубля.

Объявленія въ газетѣ „Мшакъ“ печатаются на армянскомъ, русскомъ и иностранныхъ языкахъ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մի պատասխան. Բաց նամակ Պերճ Պռօշեանցին. Նամակ Ախալցխայից. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ԲՕՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գաւառական հերոսներ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

—

Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը մի ամսից յետոյ միայն պատասխանելով ինձ, և երեսի յոյս գնելով ընթերցողների թոյլ յիշողութեան վրա, անտես է անում գլխաւոր հարցերը և հրաժարվում է մասնագիտական հարցերը քննելուց, պատճառ բերելով լրագրի սուղ սիւնակները։ Այժմ ինքն ըստ ինքեան հարց է առաջ գալիս թէ ո՞րտեղ և ինչ միջոցներով ընկերութեան անդամները պէտք է լսեցնեն տան ընկերութեան վարչութեան իրանց բացատրութիւնները, հարցասպնդումները և բողոքները, երբ Հայուհեաց ընկերութեան ընդհանուր ժողովներում անգամ վարչութիւնը ժամանակ չէ ունենում լսելու և ուշադրութեան առնելու անդամների բացատրութիւնները և բողոքները։ Իմ գլխաւոր նպատակն էր՝ պարզել և առաջարկել վարչութեանը հայ աղջիկների արհեստագիտական կրթութեան կազմակերպութեան մի ընդարձակ ծրագիր, և մի և նոյն ժամանակ մատնացոյց անել, որ Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը իր 8-ամեայ գործունէութեան ընթացքում սխալ չաւղով էր՝ ընթանում և ապագայումն ևս դիտաւորութիւն ունի նորանոր սխալների մէջ գցել ընկերութիւնը։

Պարտաւորութիւն եմ համարում յիշեցնել ընթերցողներին, որ վարչութիւնը լռութեան է տուել և չէ պատասխանել իմ հետևեալ հարցերին։

1) Ես առաջարկում էի՝ կանոնաւորել արհեստների տարրական ուսուցումը մեր բոլոր ծխական դպրոցներում և կենտրոնացնել արհեստների մասնագիտական բաժնի ուսուցումը Հայուհեաց ընկերութեան «կար ու ձևի դպրոցում», որովհետև նրա կանոնադրութեան զօրութեամբ, այդ դպրոցը կարող են մտնել բոլոր ծխական դպրոցներում աւարտող աշակերտուհիները, իսկ արհեստանոցը ընդարձակել, որպէս զի աւելի բազմաթիւ աշակերտուհիներ կարողանային սովորել այնտեղ։ Դրա համար պէտք է վարչութիւնը աշխատէ իրաւունք ձեռք բերել՝ այդ դպրոցների ձեռագործի դասերի վրա միայն վերահսկողութիւն ունենալու. մշակել այդ դպրոցների նախապատրաստական ընդհանուր պրօգրամ իր արհեստանոցի համար. արհեստանոցում ձեռագործի ձրի դասեր հաստատել մեր ծխական դպրոցների վարժուհիների ձեռագործի ուսուցման պակասորդը լրացնելու համար, և վերջապէս պրօգրամի կանօնաւոր ընթացքի վրա հսկողութիւնը յանձնել վարչութեան այժմեան անդամներին և կանդիդատներին, որոնց թիւը շատ շատ է մեր ծխական դպրոցների թւից։

Ապացոյց, որ մեր ծխական դպրոցները անհրաժեշտութիւն են զգում կանօնաւորել ձեռագործի դասերը, կարող է լինել ընկերութեան ընդհանուր ժողովում իմ յիշած փաստը, որ երեք տարի առաջ, հինգ ծխական դպրոցների տեսուչների խնդիրքով (Գայանեան, Անանեան, Թանգոյեան, Նորաշէնի և Էջմիածնեցոց) ես կազմեցի նրանց համար ձեռագործի պրօգրամը, որով մինչև օրս էլ դաս է տրվում այդ առարկան վերոյիշեալ դպրոցներում. բայց որովհետև վարժուհիները ձեռագործ ուսուցանելու համար թոյլ պատրաստութիւն ունեն և տեսուչներն ևս ձեռնհաս չեն այդ բանում, այդ պատճառով այդ առարկայի վրա պէտք է վերահսկողութիւն ունենան Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան անդամները, և մենք համոզված ենք, որ վերոյիշեալ դպրոցների վարչութիւնները ուրախութեամբ կընդունեն մեր տիկինների օգնութիւնը։

Այդ կարիքներին լրում տալը համարելով Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան նպատակներից մէկը, ես առաջարկում եմ ընկերութեան վարչութեանը յանձն առնել այդ պարտաւորութիւնը, մանաւանդ որ դրա համար ընկերութիւնը նոր ծախսեր չէ ունենալու։ Մինչ վարչութիւնը իրաւունք ունէր լռութեամբ անցնել և պատասխան չը տալ այդպիսի հարցմունքներին։

2) Ապա վարչութիւնը համաձայնվելով ինձ հետ, որ պրօգրամի և ընդունելութեան պայմանի շնորհով, Ս. Նշանի դպրոցը մտնողների թիւը շատ սահմանափակ է, ասում է, թէ հէնց այդ պատճառով վարչութիւնը կամենում է փակել այդ դպրոցը և իր սուղ միջոցները գործ դնել արհեստանոցի վրա։ Թէ իմ առաջարկութիւնը աւելի նպատակայարմար է, այդ պէտք է վճռէ ընդհանուր ժողովը և ոչ թէ վարչութիւնը։

3) Հայուհեաց ընկերութեան վարչութիւնը կամենում է իր երևակայական պրօգրամին զոհ բերել և Խարփուխի դպրոցը։ Չենք հասկանում, թէ ինչ միտք ունի իր բիւջէտի կէսից աւելին ծախսել իր առանձին նախապատրաստական դպրոցների վրա, երբ տարրական դպրոցների պրօգրամը, Էջմիածնի հրատարակած կանօններին համաձայն, ընդհանուր է բոլոր ծխական դպրոցների համար։ Արդեօք աւելի խելացի չէր լինի, եթէ Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը հաւատարիմ մնար իր նպատակին և իր ամբողջ ուշադրութիւնը դարձնէր այդ դպրոցների ձեռագործի դասերի վրա։ Այն ժամանակ արհեստանոց մտնող բոլոր աշակերտուհիները կունենային թէ ուսումից և թէ ձեռագործից հաւասար և միատեսակ պատրաստութիւն, որը անհրաժեշտ է կանոնաւոր դասատուութեան համար։

Խօսելով «կար ու ձևի» դպրոցի մասին, վարչութիւնը ջանում է արդարացնել իր կանօնադրութեան սխալը, ասելով թէ «կար ու ձևի» դպրոցը մտնողները պէտք է անպատճառ 15 տարեկանից պակաս չը լինեն, աւելացնելով թէ աւելի փոքրահասակների համար անտանելի կը լինէր արհեստանոցի ծանր ֆիզիկական աշխատանքը և կար ու ձևի դժուարութիւնը։ Ինձ բոլորովին անհասկանալի է, թէ ինչ ֆիզիկական ծանր աշխատանք կարող է լինել մի արհեստանոցում, ուր աշակերտուհիները օրական 5 ժամ են պարապում, այն էլ ասեղնակար (игольно-швей-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐ

I

Գողացած սատը

—

Գաւառական խուլ անկիւն։ Այդտեղ մեղմիկ լուսաւորում է արեգակը, մեղմ ու հեզաբարոյ երկնքի օրհնութեան տակ տարածված է մի խաղաղ, անվրդով ազգաբնակութիւն։ Այդտեղ մարդիկ ապրում են միմեանց նայելով։ Այդտեղ փոքրութիւնները մեծութիւնների առաջ ոչնչանում են, չեղած գոյութիւն են դառնում. և մեծութիւնը մեծ է մնում, գլուխը բարձր, սիրտը ամենայն տեսակ վայելչութիւններից ճարպակալած, փոքրութիւնները գիտեն, պիտի իմանան, թէ ինչ է ուտում մեծութիւնը, ո՞ր օր ո՞ր հագուստն է հագնում, ո՞ւր է գնում, ինչ ունի մտքի մէջ։ Այդտեղ մարդկանց վրա ծանրացող օդ չը կայ, այդտեղ չը գիտեն մի բան, որ ցաւեցնէր մարդկային սրտի այն փոքրիկ կէսը, որի պաշտօնը որովայնի ու գրպանի բարեյաջող դրութեան համար անհանգիստ բաբախելը չէ։ Այդտեղ կեանքը կրիայի հանդարտ քայլերով առաջ է գնում, այնպէս հանդարտ, որ դրսից նայողը մի բանաստեղծական թմրութեան մէջ քարացած կեանք է տեսնում։ Այնքան ցանկալի դրութիւն ամեն մի խոհեմ, ամեն մի բարեմիտ մարդու համար։

Բայց քարացած չէ գաւառական խուլ անկիւնը. դրսից նայողը սխալվում է։ Նա քարանալ չէ կարող, քանի որ ունի սիրտ, որ ջերմութիւն, կենդանութեան արիւն է տարածում ամբողջ խուլ անկիւնում։ Այդ սիրտը Սարիբէգի խանութն է։

Այդտեղից է գաւառական խուլ անկիւնը ստանում զանազան ազնիւ խմիչքներ, որոնք արտասահմանի գեղեցիկ անուններով զարդարված՝ նոյն իսկ այսպիսի խուլ անկիւններն են մտել մարդկանց ազնուութեան ճաշակ հասկացնելու համար։ Այդ ազնիւ խմիչքների հետ դրած կան նաև տեսակ տեսակ լրագիրներ, որովհետև Սարիբէգի խանութը միակն է գաւառական խուլ անկիւնում, որ ազնուացնող խմիչքների հետ տարածում է աշխարհի չորս անկիւններից եկած նորութիւնները։ Այդտեղ է հաւաքվում խուլ անկիւնի «ինտելիգենցիան», այսինքն այն դասակարգը, որ իրան արել է, վերջացրել, փող է աշխատել և այժմ պարապ օրեր է անցկացնում։ Դրանց թւումն են չորս թէ հինգ չինօվնիկներ, հինգ թէ վեց բուն հայ վաճառականներ, վերջիններիս որդիներից մի քանիսը, որոնք նոյնպէս կեանքի հեշտ կողմն են բռնել, ուտում են ու ման գալիս։ Կան նաև մի քանի հատ խելօքներ, որոնք համ իրանց առօրեայ գործերն են կատարում, համ էլ նուիրված գաւառական խուլ անկիւնի շահերին։ Սրանք, մեծ մասամբ, խելք, գիտութիւն են ստացել լրագիր կարդալով, այս ու այն բերանից մտքեր, իմաստութիւններ հաւաքելով։

Ո՞րտեղից է այդ բաղդը, որ հռչակում է Սարիբէգի քաղաքակրթված գինետունը։

Գաւառական խուլ անկիւնում մենակ այդ խանութը չէ. այդտեղ կայ մի առևտրական փոքրիկ հրապարակ, ուր խանութպանները մինչև իրիկուն աչք են ճպում գնողներ որսալու համար։ Սրանք տրաքվում են, տեսնելով որ Սարիբէգն է այդ տիրապահ անկիւնի տէրը, միակ երջանիկ անձը։ Բայց զո՜ւր նախանձ.... Եթէ ամեն մի խանութ Սարիբէգի խանութ չի դառնայ, ամեն մի խանութատէր էլ Սարիբէգ չի դառնայ։

Դա մի առողջ, համաքչի, զուարթ և միշտ ուրախ մարդ է, թէև կնոջ և երկու աղջկանց տէր է։ Եթէ գաւառական խուլ անկիւնը մի պայծառ օր ամբողջովին խորտակվի, Սարիբէգը մի անգամ «ո՜ւհ» անող չէ։ Նա ինքն է իր խանութի հոգին. ինքն է հաւաքում այդ բոլոր մարդկանց, խօսք բաց անել է տալիս ու ինքը լռում է, ականջ դնում, երբեմն և պատասխանում։ Նրան սիրել են առաջաւոր մարդիկ, բոլոր մեծութիւնները, սիրել են նրա զուարթացնող, ներողամիտ բնաւորութիւնը։ Յայտնի է, որ գաւառական խուլ անկիւնում անգամ բաղդաւոր մարդիկ անշարժ ու տխուր մնալ չեն ուզում։ Կերուխումը պակաս չէ, բայց հէնց կերուխումն է պահանջում զուարճանալ, խօսել, ծիծաղել։ Եւ գնում են Սարիբէգի խանութը։ Ամեն մեկը կարող է նրան հայհոյել ինչպէս ուզում է, միայն թէ հայհոյանքը ծիծաղի հետ լինի, այսինքն հայհոյեն համաքով. Սարիբէգը շատ ուրախ է, որ իրան շատ սիրելուց այդպիսի սրամիտ յիշոցներ են ճրթճրթում խանութի մէջ։ Նա ծիծաղով է պատասխանում բոլորին. նա գիտէ շատ զուարճալի բաներ։ Գաւառական խուլ անկիւնում ինչքան համաքչի, սրախօս, կապկելու գիծ, խելքը պակաս մարդիկ կան, բոլորի հետ նա ծանօթ է և բոլորին գործ է ածում իր խանութի օգտին։ Երբ հաւաքվում են ինտելիգենտ յաճախորդները, Սարիբէգը յանկարծ ներս է մտցնում դրանցից մէկին կամ երկուսին. ինքն սկսում է նրանց խօսացնել, իսկ յաճախորդները քրքջում են, երբեմն և ծիծաղից թուլանում, կարմրում։

Բայց միշտ ծիծաղ ու համաք չէ լինում։ Խանութում ոչ միայն զուարճանում են, այլ և վճռում են ծանր, կենսական հարցեր։ Չէ՞ որ գաւառական խուլ անկիւնն էլ մի տեղ է, ուր մարդիկ են ապրում, ուրեմն այդտեղ էլ կան մարդկային ազգը բախտաւորացնելու հարցեր։ Մի երկու քայլ արդէն արել են բախտաւորութեան շուտ հասնելու համար. կայ մի ընկերութիւն, որ տարին մի անգամ, զատկին, հաց է տալիս աղքատներին. կայ նաև մի հատ դպրոց։

«Հասարակական և ազգային» հարցերը շատ շուտ են մոռացվում, որովհետև զուարճացնելու, ծիծաղ բերելու շնորհք չունէին։ Բայց Սարիբէգը մի մի այդ հարցերն էլ է հրապարակ քաշում, խօսացնել է տալիս, համեմում է նրանց զանազան ուրիշ տեսակ զուարճախօսութիւններով։ Այնպէս որ նրա խանութում երբեմն շատ տաք խօսակցութիւններ էին լինում այս հարցերի մասին, ի մեծ բաւականութիւն Սարիբէգի, որ յետոյ լը-

пое) արհեստով, չը խօսելով արդէն կար ու ձևի դժուարութիւնների մասին, որը, այժմեան մեթօդների շնորհով մատչելի է և 8 տարեկան աղջիկներին: Երևի այդ տեսակ տեղեկութիւնները ստացել են օր. Գէորգեանից, որին արհեստանոցի երկրորդ դասարանից ուղղակի նշանակել են նոյն դպրոցի սպիտակեղէնի և կար ու ձևի ուսուցչուհի: Հետաքրքիր է իմանալ, թէ ինչու վարչութիւնը իր պատասխանում լռութեամբ է անցնում մի այդպիսի տարօրինակ վարմունք:

5) Վերջապէս ես պատասխան չը ստացայ այն հարցին, թէ վարչութիւնը ինչպէս է գործադրելու Ֆրեօբելեան խաղերին, մանկավարժութեան և մանկաբուժութեան տեսութեան հետ ծանօթ «մայրերի օգնականներ» պատրաստելու իր մտադրութիւնը, երբ կանոնադրութիւնը իրաւունք է տալիս պատրաստել միայն վարպետուհիներ և բօննաներ: Վարչութիւնը մտադրութիւն ունի ընդունել այդ բաժնում թոյլ կուրծք և թոյլ աչքեր ունեցող աղջիկներին, մինչև անգամ և միջասեան դպրոցներից, դաս տալ նրանց տկար երեխաներին խնամելու եղանակը և մանկավարժութեան տեսութիւնը, աւելացնելով մի և նոյն ժամանակ, որ շատ մայրեր բաղդաւոր կը լինեն այդպիսի պատրաստված դաստիարակչուհիք (բօննաներ) ունենալ իրանց երեխաների համար: Թէ ինչու պէտք է թոյլ կուրծք ունեցող աղջիկները նշանակվեն երեխաների խնամատար և թէ վարչութիւնը ժամանակ և միջոց ունի՞ արդեօք մտածելու հիւանդների կրթութեան մասին, երբ դպրոցը չէ կարողանում ընդունել մեր քաղաքի առողջ աղջիկների հարիւրերորդ մասն անգամ: Թէ ինչ հետևանքներին կը հասնի վարչութիւնը հազիւ գրել կարդալ իմացող մանուկներին զանազան թէօրիաներ դաս տալով, այդ թողնում եմ դատել նրանց յիշած բաղդաւոր մայրերին, իսկ ես պնդում եմ, որ ուսուցման այդ ճիւղը «կար ու ձևի» դպրոցի նպատակներից դուրս է և չը պէտք է ընկերութիւնը նորանոր սխալների մէջ գցել:

Բաւական է կարծեմ, ինչքան Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը սխալներ է արել, ութ տարի շարունակ աննպատակ ծախսելով ընկերութեան ահագին միջոցները ս. Նշանի դպրոցի և նրա շինութեան կառուցման վրա, տղաների աղքատ դպրոցներին փողեր բաժանելով և ընտրողական նոր ձևեր հնարելով (11 անդամուհիներ ընտրելու ժամանակ 4 անձանց ազգանունները գրել), որոնց հետևանքն այն էր, որ այս տարի վարչութիւնը առանց կանդիդատուհիների մնաց:

Զգուշացնում եմ ընկերութեանը, որ արհեստանոց մանելու համար որոշված 15 տարեկան հասակը, օր. Գէորգեանին արհեստանոցի ուսուցչուհի նշանակելը, մայրերի օգնականուհիներ պատրաստելը և Խարփուխի դպրոցի կերպարանափոխութեան մտադրութիւնը նոյնպէս անհետևանք և անարդիւն կը լինեն, որպէս և ս. Նշանի դպրոցի կազմակերպութիւնը, և խորհուրդ եմ տալիս ընտրել կին քարտուղար, որպէս զի արհեստագիտական գործի հետ անծանօթ տղամարդու հեղինակութիւնը չը չէզոքացնի ընկերութեան գործունէութիւնը. խորհուրդ եմ տալիս ուշադրութիւն դարձնել ընտրութիւնների վրա, ուր ազիտացիաներով և ուրիշ միջոցներով ընտրվում են մի ընտանիքին պատկանող մօտ 5 անդամներ և նրանց մերձաւորները, որոնք քարտուղարի հետ միացած՝ վարում են ընկերութեան գործերը ընտանեբար:

Լիդիա Թամամշեան

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՊԻՐՃ ՊՌՕՇԵԱՆՑԻՆ

Կարդացի ձեր նամակը «Արձագանքում» և ոչինչ չը հասկացայ: Մէկ բան միայն որոշ էք ասում, որ դուք չէք մասնակցել ոչ «Մշակի» պրոգրամի մշակելու գործին, ոչ էլ խմբագրական առաջին ժողովների նիստերին: Բայց ինչի չէք ասում նոյնը և այն անձանց մասին, որոնք ձեզ պէս ուշ են մտել խմբագրական ժողովները:

Միւս բոլոր բաների վրա լռում էք և իմ ճիշդ փաստերին խուսափելով էք պատասխանում:

Մի և նոյն համարում ուրիշները վկայում են որ դուք բոլորը չէք ուզում ասել, որովհետև երկիւղ էք կրում իմ հայհոյանքներից:

Գրանով դուք ձեզ մատնում էք.... Ուրեմն գրանով ցոյց էք տալիս որ եթէ բան պիտի ասէք, վճռած էիք ուղիղը չասել, քանի որ վախենում էք իմ հայհոյանքներից: Ասեցէք խնդրեմ՝ ինչի պիտի հայհոյէի ձեզ, եթէ ճշմարտութիւնն ասէիք: Ուրեմն եթէ գրէիք, պէտք է պ. Ջմշկեանի պէս անպատճառ սուտ խօսէիք, ձեր ընդհանուր պատրօնին, գլխաւոր ստախօսին, հաճելի լինելու համար....

Սակայն ձեր ասածը ապացոյց է, որ դուք ինձ լաւ էք ճանաչում, պ. Պռօշեանց, քանի որ մենք վաղուցվայ ծանօթներ ենք եղել, և դուք շատ լաւ գիտէք, որ եթէ յուտ խօսէիք, ես ձեզ էլ չէի խնայի, ինչպէս երբէք չեմ խնայի ոչ մանր ստախօսներին, ոչ էլ ձեր ստախօսապետին:

Գրիգոր Արծրունի

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

Ապրիլի 23-ին

Այսօր ծառատօն է: Քաղաքիս արհեստաւորները փակած իրանց արհեստանոցները, տօնական շորեր հագած, երեխաների ձեռից բռնած, դուքնի աշակերտի ուսից էլ քաշ արած հացկաներով պաշարը, ամեն հասակի կին և այր մարդիկ խումբ խումբ դիմում են վրացիների անառուն աւերակների երկրպագութեան, որոնց նուիրում են ս. Գէորգի անուան ուխտատեղիներ: Զարմանալու ոչինչ չը կայ. մեր, ազգային ծխական դպրոցների աշակերտներն էլ այսօր արձակված են: Ծառատօնի առթիւ, անցեալ տարիների ընթացքում արած եմ իմ քանի նկատողութիւնները պատուական «Մշակում», սակայն, այսօր դպրոցի աշակերտների արձակելը ինձ կրկին առիթ է տալիս մի անգամ ևս գրելու, նամակիս նիւթ չինելով այդ ժողովրդական նախապաշարմունքը: Երկրագործը այսօր ազատ է զբաղմունքից, դաշտի վրա չեն գործում խոփն և արօրը, որովհետև երկիրը անիծվում է և բոյսը չը պիտի աճի կանոնաւոր, պիտի ծուռ ծկալ դուրս գայ: Ցան տանեւ ոսկինը թոնիր վառելու չէ, ձեռագործով պարապելը արգելված է, որովհետև կճուճը կամ պտուկը կը կոտրվի, կամ այլ վտանգ կարող է պատահել. վայ այն կնոջ, որ յղի է և տնային գործով է զբաղվում, նրա պտուղը այլանդակվում է արգանդի մէջ և ծռվում, ծնելով անդամալոյծ կամ հրէշ: Արհեստաւորն իր մկրատն ու մուրճը դէն է ձգում այդ օրը, որովհետև եթէ նա գործէ՝ ասեղը կամ մատն է խրվելու, կամ մկրատը ծուռ գնալով կտորն է փչացնելու և կամ մուրճը գլխին և ոտքին խփվելու: Որքան նախապաշարմունք, ով է այդպէս հասկացրել: Բայց ամեն մի նախապաշարմունք ունեցել է իր հիմքը, որին ամբողջ խեղաթիւրելով ծուռ և սխալ է հասկացել: Նմանասիրութիւնը և հաճոյամոլութիւնը մեր ազգային յատկանիշն է եղած դարերից ի վեր: Այո, հայերը դարերով զանվելով յունաց ազդեցութեան տակ, շփվելով նրանց հետ, իւրացրել են մի քանի կրօնական և ազգային սովորութիւններ, հաւասար յարգելով մէկը միւսի սուրբերը, ազգային աւանդութիւնները և նախապաշարմունքները: Պատմական հայերը նախանձելով յոյներին խլել են երբեմն, և երբեմն էլ հաճոյամոլութեամբ պաշտել են նրանց կուռքերը, իսկ քրիստոնէութիւնից յետոյ, մինչև հինգերորդ դարը յոյների քրիստոնէական ծէսերով կատարել են իրանց պաշտամունքը: Երբ կազմվում է հայկական տօնացոյցը, որոշվում են աւուր պատշաճի եկեղեցական արարողութիւնները, տօները, կիրակիները, այն ժամանակից հետզհետէ հայերը պիտի զգն ձգէին օտարինը և ընդունէին իրանցը: Բայց անցել են տասնեակ դարեր, իսկ ապրիլի 23-ին, ս. Գէորգի անուան տօն պահելը չէ մոռացված հայերի մէջ: Գուցէ հին ժամանակի ս. հայրերը քարոզած էլ լինէին թէ սխալ է, ծուռ է (խենդութիւն է) հայերի կողմից այդ օրը տօն պահելը, մինչդեռ մեր եկեղեցին ունի իր սահմանված օրը սեպտեմբեր ամսում յիշեալ սուրբին նուիրված. սակայն «ծուռ և սխալ», ահա բառեր, որոնց միտքը ամբողջ չըմբռնելով այլակերպել է, այսինքն ով որ գործէ՝ նա պիտի սխալվի և ծռվի: Սխալվելու և ծռվելու երկիւղն է մեր ամբոխին կաշկանդողը, այդպիսի նախապաշարմունքի մէջ մլվելու: Կրկին և կրկին մեր ս. հայրերի և ուսուցիչների պարտականութիւնն է միշտ բացատրել և հասկացնել իրանց հօտին և աշակերտներին ընդհանրապէս նախապաշարմունքի մասին և մասնաւորապէս այն, թէ սուրբը չէ ծռում, չէ անիծում ոչ մի համեստ գործ և աշխատութիւն. ընդհակառակը ծոյլ և երկչոտ մարդիկ արհամարհվում են և պատժվում մարդկութիւնից:

Վերև ասեցի, թէ հայի յատկանիշն է նմանասիրութիւնը և հաճոյամոլութիւնը. որքան և արհեստական համարէք իմ խօսքերը, սակայն ունեմ ապացոյցներ: Միացէք ինձ հետ այսօր դիմաւորելու այն մեր՝ ջերմեռանդ ուխտաւորներին, որոնք գնացել են Խելառօղլի, Սաֆլիս, Սկվրիքէլիսայ և բերդի եկեղեցին ուխտ և տեմենք, թէ դուք կարող էք հայը զանազանել ռուսից, վրացիից, յոյնից: Այո, կարող էք. նախ՝ որոնք որ շատ մոմեր են վառում, դրամ ձգում գանձանակը, ջերմեռանդ աղօթում, ճանաչիր որ դրանք հայեր են: Ով որ դէրիա և դրա նման շորեր ունի հագած, որ լինի խէնէչ, վրայից թափթփուն, անկանոն ձևով կարված, նոյնպէս գլխին ծածկած հին, խունացած ծաղիկներով չլեապա, դա անտարակոյս նորասէր ռամիկ հայ կինն է: Որ երեխայի շորերը խառնուրդ են զանազան ազգերի մանուկների շորերին, այսինքն գլխին ֆէս, մարմնին գունաւոր պլուզ, կարմիր վարտիքով և դեղին մաշիկներով,—դա հայի տղայ է: (Այդ օրինակը կեղծ և ապիկար մօդայասէրների մասին է. իսկ ընդհանրապէս Ախալցխայի հայ կանանց ազգային հագուստները, բացի Ախալքալաքից և մասամբ Ալեքսանդրապոլից, չէք կարող գտնել երկրագնդիս ոչ մի մասում:) Որքան խառնուրդ և այլանդակութիւն. ինչու համար են այդպէս ծամածռում իրանց համեստ և գեղեցիկ հագուստները.—որովհետև «ուզում են կաքաւի քայլը քայլել, իսկ ագռաւինն էլ մոռացնում են»: Որքան և նոր լինի և նորաձև, որքան և թանգագին լինի կերպասը, սակայն քանի որ ընտելացած չեն այդ ձևերի, եւրոպացի քայլուածքին և շարժմունքին, անծանօթ ամեն մանր պարագաներին, օտարոտի և խորթ պիտի թուի թէ հագնողին և թէ տեսնողին. մանեղէն անդրների նման մեքենայօրէն են շարժվում ոտները, կարծես զսպանակից մղված. գլուխը անշարժ, ձեռները ներքև ցցած, կամ կրծքին կպցրած, կենդանի արձանի պէս շարժվող, եւրոպական շորերով կոլլված խրտուիլակների նմանութիւն է բերում այն հայ կինը, որը ծանօթ չը լինելով այդ զգեստներին, որոնք իր ձեռքով, իր շնորհով, իր մարմնի վրա չեն ձևված, այլ միայն նմանողութեան և նորասիրութեան հետևելով ձգտում է ցոյց տալ իրան. այդպիսիները նախանձում են բարինեաներին, բարիշնաներին, բայց ոչ մինին և ոչ միւսին կարող են զարմացնել, շատ շատ, բարիշնաների փոխարէն կարող են լինել բարաշկաներ: Ի՞նչու համար են իմ այս կծու նկատողութիւնները,—եթէ ոչ զգուշացնել, նախ, որ ախալցխացի հայ կինը պարտական է գիտենալ անտեսապէս կառավարելու ձևը. եթէ ուզում է եւրոպական շորեր հագնել, նա պարտական է գիտենալ ամեն մի նրբութիւնը, կարելը, ձևելը, այդ շորերի մէջ շարժվելու եղանակը. եթէ ոչ, աւելի լաւ է զգոյշ լինի. երկրորդ, որքան

սում էր ուրիշների բերանից թէ ինչպէս նա ուզում է, այնպէս էլ պար է ածում այդքան մեծ մարդկանց: Համաքի բան չէ՝ մեծերին պար ածել. նա հպարտանում է դրանով:

Ահա աղա Կարապետը: Գաւառական խուլ անկիւնում ո՞վ է դրանից բարձր, պատկառելի մարդը: Նա շատ հարուստ է, ունի ձիու, տաւարի, ոչխարի մեծ հօտեր, չաղ չաղ խօսող է, մարդուց չէ վախում: Նա աշխարհիս երեսին մի հատ տղայ ունի, որին զարդարում է ոսկով ու պարապ անգործ շրջեցնել է տալիս իր աչքի առաջ: Աղան Սարիբէգի յաճախորդներից ամենանշանաւորն է: Նա մի երկարահասակ, բարակ մարդ է սպիտակ մազերով ու սպիտակ բեղերով, կարմիր, բայց նիհար թշերով, լայն բերանով: Ամենքը գիտէին որ նրա աչքերում կայ մի կրակ, որ հասարակ մարդու աչքերն է ծակոտում և ասում էին, որ դա փողի կրակն է, փողի զօրութիւնը: Փողը աղայի ձեռքից խլիր, նրա աչքերը հասարակ մարդու աչքեր կը դառնան:

Նա մտաւ Սարիբէգի խանութը:

—Հը՜, ինչ կայ, լակոտ, հարցրեց ու խոկոյն նստեց, ձեռնափայտը ծնօտին դէմ տուեց:

—Փա՜հ... լաւ հաց եմ կերել, շատ եմ ծանրացել, շարունակեց նա իր գօտին թուլացնելով.—համարեա մի ամբողջ գառն եմ կերել փլաւի վրա. այսօր ախորժակս շատ լաւ էր:

Սարիբէգը հիացած նրան էր նայում ժպտալով:

—Հը՜, տամ տեսնեմ ինչ նորութիւն կայ:

—Ամերիկայում արեգակը խաւարել է, աղա Կարապետ. այսօր հեռագիր եկաւ:

—Բա՜, երբ է խաւարել:

—Երէկ:

—Որտեղ:

—Ամերիկայում:

—Տօ, լակոտ, ես ինչ եմ իմանում թէ որտեղ է այդ քաղաքը:

—Աշխարհի միւս երեսն է:

—Այ տղա, ինչ ես ասում. աշխարհի միւս երեսից ինչպէս եկաւ այդ լուրը:

—Հեռագիր է, համաք չէ, մի ժամումը գալիս է, մեզ հասնում:

—Հեռագիր է... գլուխը թափահարելով ասեց աղան զարմացած.—դրուստ որ հեռագիր: Տեսնես ով է դրան հնարել: Ա՜յ ուստայ մարդ, այ խելքը նրանն է, այդ ուստայինը, որ այդպէս բան է չինել:

—Ֆռանգն է հնարել:

—Ֆռանգի տունը քանդվի, այդ ինչ է, որ աշխարհի մէջ եղած բոլոր լաւ բաները նա է հնարում: Ասում են թէ այդ հեռագիրն էլ կայծակով է բանեցնում. կայծակը գնում է, գալիս, լուր է տանում, բերում:

—Հա՜, խելքները շատ մարդիկ են, այդպիսի բաներ են հնարում:

—Ի հարկէ, ի հարկէ. նրանք են մարդ, մենք ինչ ենք, մեզանում խելք չը կայ, յիմարութիւն, էշութիւն շատ կայ: Հա՜, մէկ էլ սրանցում է խելքը...

Այդ վերջին խօսքերը նա ասեց, ձեռքը պարզելով դէպի մի մարդ, որ հէնց այդ րօպէին մտաւ խանութը: Դա մէկն էր վերև յիշած խելօքներից, որոնք համ իրանց առօրեայ գործերն էին կատարում, համ պաշտպանում էին գաւառական խուլ անկիւնի շահերը: Դա մի կարճահասակ նիհար մարդ էր սև և հաստ միրուքով, բարակ մէջքով և երկար ոտներով:

—Սրանք են խելք սովորեցնում, կրկնեց աղան:

—Ի՞նչ է, մեզ չես հաւանում, աղա Կարապետ, հարցրեց նորեկը:

—Չեմ հաւանում, ի հարկէ, չեմ հաւանում: Ի՞նչ էք անում, գործներդ ինչ է: Խեղճ մեր ժողովուրդ, դու և քեզ նմանները պիտի սովորացնէք:

—Էլի բարկացած էք, աղա Կարապետ, պատասխանեց նորեկը քաղցր ծիծաղով:

—Սուտ հօ չեմ ասում: Խելք սովորացրէք այս մարդկանց, խելք: Տեսնում էք, Ֆռանգը հեռագիր է շինել, բերել է, նրանով մեր աչքը հանում է: Էգուց չը լինի, միւս օրն էլ մի ուրիշ բան կը հնարէ և մեր բերանի թիքան կը խլէ:

—Ճշմարիտ է, ես ոչինչ չեմ ասում դրա դէմ:

—Հա՜, լա՜ւ, ապրես: Դու մեր Բարխուդարի տղայ Սարգիսն ես. քո հօրը էլ ենք ճանաչում, քեզ էլ: Ուսումնարանի հոգաբարձու ես. ասա տեսնեմ, ինչ էք անում մեզ համար, մեր ժողովրդի համար:

—Ի՞նչ պիտի անենք, աղա Կարապետ. երեխաները գնում են սովորում են:

—Հա՜, ճշմարիտ է, գնում են, սովորում են գայլի, էշի, աղուէսի պատմութիւն: Դա է նրանց սովորածը. ձին չորս ոտ ունի, հաւի գլխին կարմիր կատար կայ: Շատ մեծ խելք է... Գնած էք, քնած. մի տեսէք թէ ինչ կայ աշխարհումս: Տեսնում ես, կայծակը բռնել են, հեռագիր շինել, աշխարհի միւս երեսից մի օրում լուր են բերում, մեզ հասցնում: Լսել ես, Սարիբէգն ասում է աշխարհիս միւս երեսում արեգակը խաւարել է: Ա՛յ խելք, ձեր խելքին խելք չեմ ասի:

—Խելքը փողով են սովորացնում, աղա Կարապետ, պատասխանեց հոգաբարձուն.—փող չունենք, ինչ անենք:

—Փո՜ղ, փող. խելք պիտի որ փող աշխատէ...

—Ճշմարիտ է, մէջ մտաւ Սարիբէգը.—թէ ուզում ես որ մեր երեխաներն էլ Ֆռանգի խելք սովրեն, աղա Կարապետ, քսակդ բաց արա, մի 50 կամ 60 հազար տուր, այն ժամանակ տես ինչ կանեն:

—Լաւ ասացիր, այ լակոտ: Փողը ինչա՞ չէ, փառք Աստուծու, կը տամ, կարծում ես թէ չեմ տայ: Պատրաստ է: Բայց խելք սովորացնողն ով է: Բարխուդարի տղա՞ն... խեղճ մեր գլուխ: Տօ, դրա հայրը իմ ծառան է եղել. երկու էշի գարի բաժանելը չը գիտէր:

(Կը շարունակվի)

և տգեղ համարէ իր պապենական չորի ձևը (թէպէտ և տգեղ չէ, կարելի է ասել և գեղեցիկ իր ինքնուրոյնութեամբ), քանի որ ինքն է ձևում, կարում, մանկութիւնից ընտելացած, ազատ տիրապետում իրան չորերին և որ աւելին՝ տնտեսապէս ձեռնտու է, քան եւրոպականամամ չորերը, չատ լաւ արած կը լինի, որ յարգէ այդ հին ձևը, որի մէջ ինքը աւելի փայլում է. մեր ջիւպպան և եհրամը ախալցխացի հայ կնոջ համար համեստութեան պատնէշն են. կեղծ նմանութիւնը նսեմացնում է փայլը, ծաղրի, մինչև իսկ զզուանքի ենթարկում։

Առ այժմս այսքան, մի այլ անգամ կը գրեմ մեր մէջ մտած ընդհանուր օտարամոլութեան և նրա վնասակար կողմերի մասին։

Բ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս 30 ապրիլի

Կարդալով ձեր պատուական թերթի № 47-ի մէջ ս. Սարգիս վանքի վանահօր հերքումը, միանգամայն զարմանում եմ թէ ինչու է յարգելի հայր-սուրբը հերքում այն, որը իրողութիւն է և ես իմ աչքովս եմ տեսել և ականջով լսել։ Հարիւրաւոր դէպքերից, որոնց մասին ես ճիշդ տեղեկութիւններ եմ ժողովել, միայն առայժմ կը վերցնեմ ամսիս 14-ի հակաճառութիւնը, որ տեղի ունեցաւ վանահօր և մի ուխտաւորի մէջ և որին ես անձամբ ներկայ էի։ Վանքի մուղդուսին այդ ուխտաւորին տուեց մի դատարկ սենեակ. դրանից յետոյ իսկոյն մտաւ ներս վանքի տիրացուն և պահանջեց ուխտաւորից 3 ր., վերջինը մերժեց. եկաւ վանահայրը և, որովհետև արդէն գիտէր, որ ուխտաւորը փող չէ ուզում վճարել, յայտնեց որ սենեակը վարձված է մի ուրիշի համար և առաջարկեց սենեակից դուրս գալու. հակաճառութիւնը սաստկացաւ այն աստիճան, որ միմեանց սկսեցին անվայել խօսքերով պատասխանել.... Վերջապէս 1 ր. 50 կ. ստանալով, հանգիստ թողեցին ուխտաւորին մի և նոյն սենեակում գիշերելու։ Գոնէ յարգելի հայր-սուրբը թող յիշէ ուխտաւորի հետևեալ խօսքերը. «ես զօտինիցա եմ եկե, վուր մէ գիշերվայ համա իրեք մանէթ կը ուզում...»

Իսկ ինչ վերաբերում է մատեանին, հայր-սուրբը իզուր է կարծում, որ մենք չփոթում ենք կամաւոր տուրքը սենեակի վարձի հետ. առաջինը՝ մատեանի մէջ «կամաւոր տուրք» վճարելը հակաճառութեամբ և սախպմամբ չէ լինում երբէք, իսկ երկրորդ՝ եթէ ուխտաւորները չռայլ ծախսեր են անում և «կամաւոր տուրք» չեն ուզում վճարել, թող արժանապատիւ հայրը գոնէ տարէնը մէկ անգամ քարոզ խօսէ, ցոյց տալով ուխտագնացութեան և «կամաւոր տուրքի» բարոյական նշանակութիւնը և չռայլութեան վնասները, և ոչ թէ մատեանը տալ մուղդուսուն և տիրացուին, որոնք «կամաւոր տուրքի» նշանակութիւնը չը հասկանալով, իրանք էլ են օգտվում հանգամանքից։

Իրողութիւնը պարզելու համար հրաւիրում ենք այն ուխտաւորին հրապարակաւ յայտնել ճշմարտութիւնը։

Ա. Օհանջանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Հիւսիսային գործակալութիւնը» հեռագրում է, որ մինիստրական մասնաժողովին ներկայացրած է մի ծրագիր Ազովեան ծովի վրա, Բերդոսարայի մօտ, նաւահանգիստ կառուցանելու մասին։

—

ԿԱՐՍԻՑ մեզ հաղորդում են, որ ապրիլի 13-ին այդտեղի զօրանոցներում կայծակը զարկեց երկու զինուորներին։

—

Մեզ գրում են, որ մայիսի 6-ին ԿԱՐՍՈՒՄ դիտաւորութիւն կայ մի ներկայացում տալու։ Կը խաղան Սունդուկեանցի «Քանդած օջախ» պիէսան։

—

Մեզ խնդրում են տպագրել հետևեալ նկատողութիւնը. «Մեր ժողովուրդը ուրախութեամբ առնում և կարդում է Փիլիպպոս Վարդանեանի թարգմանութիւնները, միայն չատ ափսոս, որ նրա հրատարակած գրքերի գինը չատ էլ մատչելի չէ ընթերցող դասին, մանաւանդ «Արևելեան վիպաչխարհ» և «Աւազակներ» գրքոյկները։ Չը մոռանանք, որ ընթերցող դասը կազմում են մեզ մօտ մեծ մասամբ՝ ուսուցիչներ, գործակատարներ և առհասարակ միջին կարողութեան մարդիկ, ուստի ցանկալի է, որ պ. Վարդանեան էժանացնէր իր հրատարակութիւնները, որով գրքերը աւելի կը տարածվէին»։

—

Պ. Մարտիրոս Հախնազարեանց խնդրում է մեզ տպել հետևեալը։ «Որովհետև երբեմն քաղաքից հեռանում եմ մի քանի օրով և ս օ լ ի տ է ր ի դէմ դեղի համար իմ անունով ստացվող փողի ծրարները այդ պատճառով պօստատան են մնում և հետևապէս պատուէրներն էլ ուչանում են,—ուստի խնդրում եմ իմ յիչեալ դեղը պահանջողներին այսուհետև ուղղակի իմ որդուս անունով ուղարկել փողի ծրարները, հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, Оганесу Мартиросовичу Ахназарянцу, Малая Орбеліановская ул., № 26.

—

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Ապրիլի 24-ին, վաղ առաւօտեան, մօտ 19 տարեկան մի հայ պատանի՝ ըէվօլվէրից երեք անգամ արձակելով, վիրաւորում է իր հարազատ աւագ եղբօրը, նրա կնոջը և երեք տարեկան երեխային։ Ասում են, որ այդ յանցանքի պատճառը՝ երեք եղբայրների մէջ իրանց տան և կալքերի բաժանութեան առիթով ծագած վէճն է լինում, որը մօտ մի ամիս առաջ սկսված լինելով, մինչև այսօր չարունակվում էր։ Երեք վիրաւորվածներին հասցրած վէրքերը, ինչպէս պատմում են, բաւական վտանգաւոր են։ Իսկ ինքն վիրաւորողը, անմիջապէս գընում է պօլիցիա և յայտնում է ոստիկանին իր արածը։ Նա, ի հարկէ, անմիջապէս բանտարկվում է»։

—

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Քաղաքիս սահմաններում գտնվող մորեխը ժողովուրդը համարեա թէ կոտորել, վերջացրել է։ Այժմ քաղաքացիք գնում են Գանձակի չրջակայ բնակիչների խնդիրքով, այդ վերջիններին օգնելու՝ մորեխը կոտորելու համար»։

—

Մեզ հաղորդում են ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ քաղաքից, որ չը նայելով խօլէրայի մօտենալու լուրերին, քաղաքը սաստիկ անմաքուր դրութեան մէջ է պահվում և այդտեղ ոչինչ չէ կատարվում գոնէ փողոցները, գաւիթները և արտաքնոցները մաքրելու համար։

—

ԿԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Դժուար թէ գտնվի ուրիչ քաղաք, որտեղ մսագործները այնպիսի անպիտան միս ծախէին, ինչպէս Կարսում։ Միսը այնքան նիհար է լինում, որ հնար չը կայ ուտելու, և չատերը առնելուց և եփելուց յետոյ, դէն են գցում միսը, կատարելապէս անպէտք լինելու պատճառով»։

—

Նոյն տեղից մեզ գրում են. «Կարսի բնակիչներին խմելու համար մաքուր ջուր մատակարարելու նպատակով՝ մտադրութիւն կայ խողովակներով քաղաքի մէջ բերել, քաղաքի ծայրում գտնված «Դաքախանի» կոչված աղբիւրի ջուրը»։

—

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Մեր քաղաքային դպրոցում սկսել են չերամապահութեան փորձեր անել, ապրիլի 16-ին, ժողովրդական ուսումնարանների տեսչի, պ. Պասխալովի առաջարկութեամբ։ Ուսուցիչ պ. Մէլքումեանց դասախօսեց չերամապահութեան մասին, գլխաւորապէս գիւղական ուսուցիչների համար, որոնք պաչտօնապէս հրաւիրված էին դասախօսութիւնը լսելու։ Բայց ներկայ էին և հասարակութեան բնտելիգէնտ դասակարգից երկու սեռի մի քանի անձինք, նմանապէս դպրոցի 3-որդ դասատան աչակերտները։ Թէև Մէլքումեանց մասնագէտ չէ, այնու ամենայնիւ մասամբ սովորած լինելով Ուսուցչական ինստիտուտում և մասամբ էլ օգտվելով գրքերից, այնպէս պարզ, մանրամասն և գեղեցիկ կերպով դասախօսեց, որ ընդհանուր չնորհակալութեան արժանացաւ հանդիսականների կողմից։ Դասախօսութիւնից յետոյ հասարակութիւնն այցելեց դպրոցի չերամի որդների տունը և ապա դպրոցի արհեստանոցները, ուր բոլորն էլ մեծ բաւականութեամբ նայեցին աչակերտների ձեռագործները, ներկայ գտնվելով և նրանց բանելուն։ Աչակերտներին սովորեցնում են վարպետ-ուսուցիչները այն ուղղութեամբ, որով իրանք սովորել են Թիֆլիսի Արհեստագիտական ուսումնարանում։ Սակայն ինչ եղանակով պէտք է աչխատեն վարպետները, երբ տարվայ ընթացքում ամբողջ չորս ամսվայ ռոճիկ չեն ստանում և ստիպված են մի կերպ ապրելու համար՝ պարտքեր անել։ Ցանկալի է որ նախկին պայմանագիրները ոյնչացնէր դըպրոցի վարչութիւնը և այսուհետև վճարէր վարպետներին տարվայ ընթացքում 12 ամսվայ ռոճիկը և ոչ թէ միայն 8 ամսվայ։ Թող վարչութիւնը ժողովրդից հաւաքէ փողերը։ Այն ժամանակ վարպետ-ուսուցիչները, ազատ մնալով ուրիչ երկրորդական աչխատութիւններից, աւելի եռանդով կը վերաբերվէին իրանց գործին և միմիայն իրանց ուղղակի պարտաւորութեամբ՝ ուսուցչութեամբ կը զբաղվէին։»

—

Դեռ 1888 թւին «Մչակը» առաջարկեց հայր Ղևոնդ Ալիչանի 50-ամեայ յօբելեանի տօնելը և նոյն տարին տպեց մի երկու կենսագրական յօդուածներ մեր ուսումնականի մասին։ Հետևեալ համարում կը տպագրենք Գրիգոր Արծրունու յիչողութիւնները Մխիթարեանների մասին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Հռոմից հեռագրում են, որ դաչնադրութեան զօրութեամբ իտալական թագաւոր Ումբէրտօ ճանաչեց Մէնէլիկին կայսր, իսկ սա իր կողմից ճանաչեց Իտալիայի գերիչխանութիւնը Կարմիր ծովի ափերին գտնվող իտալական երկիրների վրա։

—Գերմանական ազատ-մտածողների կուսակցութիւնը առաջարկել է ըէյխստագում պակասեցնել մաքսահարկը հացահատիկներից և հասցնել 1885 թւին հացահատիկների վրա եղած մաքսահարկի չափին։ Նոյն կուսակցութիւնը պահանջում է վերացնել երկրի մէջ ներմուծվող առաջին հարկաւորութեան կենսական մթերքների վրա եղած մաքսահարկը, պակասեցնել մաքսահարկերը չաքարի և ուրիչ մի քանի ուտելեղէնների վրա։

—«Հավասի» գործակալութիւնը հաղորդում է, որ Պարիզի քաղաքային կրկնաքուէարկութիւնների ժամանակ վերջնականապէս ընտրված են՝ 52 հանրապետականներ, 6 պահպանողականներ և 1 բուլանժիստ։ Քաղաքային նոր խորհրդի կազմակերպութիւնը չատ չէ զանազանվում նախկին կազմակերպութիւնից։

—Լրագիրներին հեռագրում են, որ Պարիզի քաղաքային ընտրութիւններն այն հետևանքն ունեցան, որ բուլանժեան կենտրոնական մասնաժողովը քայքայվեց։ Գեներալ Բուլանժէ, թողված իր կողմնակիցներից, դիտաւորութիւն ունի, ինչպէս լսվում է, մի մանիֆէստ հրատարակել, որով կը յայտնի թէ ինքն հրաժարվում է քաղաքական գործունէութիւնից։

—Վիէննայից լրագիրներին հեռագրում են, որ Վիէննայի մի քանի լրագիրներ պնդում են, թէ անհրաժեչտ է զօրեղացնել աւստրիական զօրքը խաղաղութեան ժամանակ, որովհետև մայիսի 1-ին ձեռք առած զինուորական միջոցները ապացուցին զօրքերի թւի պակաս լինելը։ Աւստրիան, ասում են լրագիրները, բոլոր եւրոպական պետութիւններից թւով պակաս զօրքեր ունի։

—Բօսնիայից և Հէրցէգովինայից մեծ թւով Կ. Պոլիս գաղթած մահմեդականները մտադրութիւն ունեն մի պատգամաւորութիւն ուղարկել Բերլինի դաչնագիրը ստորագրող պետութիւններին, խնդրելով ջնջել այն կէտը, որով Աւստրիան իրաւունք ունի ժամանակաւորապէս գրաւել այդ նահանգները։ Պատգամաւորները, որոնց թըւում կը լինեն և մի քանի անուանի բէգեր, մըտադրութիւն ունեն մի և նոյն ժամանակ խնդրել, որ Բօսնիային և Հէրցէգովինային ինքնավարութիւն չնորհվի սուլթանի բարձրագոյն իչխանութեան տակ։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 ապրիլի։ Տվէրի նահանգապետ Սօմով սէնատոր է նչանակված։—Համալսարանի րէկտոր Վլադիսլավլէվի մահվան մասին ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի ներկայացրած ամենահպատակ զեկուցագրի վրա Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց գրել՝ «չատ ցաւում եմ»։—Դէպի Նիժնի-Նօվգօրոդ ճանապարհ ընկաւ կառավարչական յանձնաժողովը ամբողջ Վօլգայի չոգենաւերը քննելու համար։—Նաւթարդիւնաբերական ընկերութիւնը ձեռնարկում է նաւթային աղբիւրների մչակութեանը Ելիսավետպօլի նահանգում։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 28 ապրիլի։ Հրատարակված է Բարձրագոյն անունով տրվող խնդիրքների և գանգատների ընդունելութեան կարգին վերաբերեալ որոչումը։—«Новости» լրագիրը հաղորդում է, որ բժչկապետ Ելիսէեվ, սովոր լինելով արևելքում ճանապարհորդութիւններին, ուղարկվում է Պարսկաստան և ասիական Տաճկաստան խօլերային էպիդէմիան հետազօտելու նպատակով։

ԲԵՐԼԻՆ, 28 ապրիլի։ Պրուսական սէյմի պատգամաւորների ժողովը զբաղվեց դաւանութիւնների մինիստրութեան բիւջէտի քննութեամբ։ Կոմս Պֆէյլ առաջարկեց վերացնել բարձրագոյն դըպրոցներում թագաւորող այն անկանոնութիւնները, որոնք ծագում են ուսանող հրէաների թւի գերակչռութիւնից։ Կոմս Պֆէյլի կարծիքով, հրէաների բազմաքանակութիւնը դպրոցներում սօցիալական վտանգ է սպառնում։ Դաւանութիւնների մինիստրըն ասեց, թէ ի նկատի առնելով մինչև այժմ դպրոցական կրթութեանը տրված զարգացումը, անկարելի է սահմանափակել հրէաների թիւը որ և է դպրոցում։ Ազգը դրանով զարգացման այնպիսի պայմանների մէջ կը լինէր դրված, որոնք կը նպաստէին նրա քայքայման, և ոչ թէ նրա միաւորութեանը։ Չը նայելով մինիստրի պատճառաբանութիւններին, պատգամաւորների ժողովը ընդունեց կոմս Պֆէյլի առաջարկութիւնը։ Պատասխանելով իչխան Բադզիվիլի ճառին, որը գանգատվում էր լեհական լեզուի հալածման դէմ, մինիստրը յայտնեց, որ այդ հալածանքը չը կայ և որ վարչութեան դաւանած սկզբունքները չեն փոխվել մէկ ամբողջ չարք տարիների ընթացքում։

ԱՐԽԱՆԳԵԼՍԿ, 28 ապրիլի։ Նաւագնացութիւնը բացված է։ Առաջին չոգենաւն եկաւ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 28 ապրիլի Սէնատում լսվում էր այսօր Տագանրօգի նահանգական դատարանի պըրօկուրօրի բողոքը Մակսիմէնկօյի և Բէզնիկօվի արդարացնելու դէմ, որոնք մեղադրվում էին իբրև թռնաւորողներ առաջինի մարդուն։ Օբէր-պրօկուրօրի օգնականը առաջարկում էր դատարանի և երդուեալների վճիռը փոխել, ի նկատի ունենալով որ դատարանի նախագահը խախտել է օրէնքի 812 յօդուածը։ Սէնատի վճիռը յետաձգված է մինչև մայիսի 5։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 ապրիլի։ Պետական երկաթուղիները զարգացնելու և լաւացնելու համար և պետական գանձարանից երկաթուղիների վրա ծախսած փողերը վերադարձնելու նպատակով Բարձրագոյն հրամայված է.—Ներքին փոխառութիւն անել 85 միլիօն թղթադրամի. այդ փոխառութիւնը կանուանվի «ներքին, երաչխաւորված երկաթուղային փոխառութիւն, առաջին հրատարակութիւն օբլիգացիաների 1890 թ.» տարեկան $4^1/_2$%. Օբլիգացիաները հրատարակվում են անուանական և «ներկայացնողին», 100 ր., 500 ր., 1000 ր., 5000 ր. և 10,000 ր.։ Շահը սկսվում է հաչվել 1890 թ. մայիսի 1-ից։ Պարտքը վերջացնելու տիրաժները կատարվում են իւրաքանչիւր տարի փետրվարի 1-ին և օգոստոսի 1-ին, սկսած 1891 թ. փետրվարի 1-ից։ Ֆինանսների մինիստրը յանձնել է պետական բանկին օբլիգացիաների ծախելը սկսելով 1890 թ. մայիսի 1-ից թէ բանկում և թէ նրա գաւառական բաժիններում։ Իւրաքանչիւր կէս տարի երբ օբլիգացիաների գները որոչվեն իբրև գրաւական զանազան կապալների համար, 85 ռուբլուց պակաս չեն գնահատվի։—Երէկ մեռաւ մամուլի գործերի գլխաւոր կառավարութեան անդամ Լազարեվսկի։—Մինչև հիմքը այրվեց Բալտեան երկաթուղու Լիգօվսկի կայարանը։—Իտալական թագաժառանգը Պետերբուրգում գտնված միջոցին կապրի Ձմերային պալատում։—«Новое Время» լրագիրը հաղորդում է իբրև լուր, որ Կուրսկի նոր հիմնելիք գիւղատնտեսական բանկի կանոնադրութիւնը հաստատվել է։

ՎԼԱԴԻՄԻՐ, 29 ապրիլի։ Հարիւրապետ Պէչկօվ այսօր հասաւ այստեղ. Մօսկվա կը հասնի մայիսի 3-ին։

ՊԱՐԻԶ, 29 ապրիլի։ («Հավասի գործակալութիւնից»)։ Այսօր Մեծ իչխան Նիկօլայ Նիկօլաեվիչ աւագը ուղևորվեց Կաննից Պարիզ։ Իչխանութեան բոլոր ներկայացուցիչները եկել էին կայարան Նորին Բարձրութեան հրաժեչտի ողջոյն տալու։

ՍՕՖԻԱ, 29 ապրիլի։ («Հավասի գործ.»)։ Որովհետև Պանիցա յաճախ ընդհարումներ է ունեցել գլխաւոր չտաբի կառավարչի հետ, որը դատարանի նախագահ է նչանակված, ուստի նա պահան-

ջում է, որ դրան հրաժարեցնեն նախագահութիւնից: Պանիցային պաշտպանելու հրաւիրված փաստաբանները վերջին րոպէին հրաժարվեցան իրանց պարտաւորութիւնները կատարելուց. դրա պատճառները դժուար է բացատրել: Պանիցա նոր փաստաբաններ կառաջարկի, կամ դատարանն ինքը կը նշանակի:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 ապրիլի: Բարձրագոյն հրամանով ներկայ ապրիլի 23-ից դադարեցրած է ուսանողների ընդունելութիւնը Նոր-Ալէքսանդրիայի գիւղատնտեսական և անտառային ինստիտուտում:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 30 ապրիլի: Երէկ Լօզօվօ կայարանում, մաղթանքից յետոյ, կայացաւ Եկատերինօսլավի ազնուականութեան ծախսով կառուցվող մատուռի հիմնարկութիւնը, ի յիշատակ հոկտեմբերի 17-ին:—«Гражданинъ» լրագիրը հաղորդում է, որ ռուսաց շոգենաւ «Նորդէնշիլդ» յունիսի վերջում կուղևորվի զանազան ապրանքներով Անգլիայից դէպի Ենիսէյ, անցնելով Կարսեան ծովով: Շոգենաւի վրա ներկայ կը գտնվի նրա տէրը՝ Ա. Մ. Սիբիրիակով:

ԲՈՒԽԱՐԱ, 30 ապրիլի. Այստեղ բերված են ռուսաց չթերը, արևելեան ճաշակի նկարներով, որոնք կարող են աջողութեամբ մրցել անգլիական չթերի հետ:

ԲԷԼԳՐԱԴ, 30 ապրիլի: Բօլգարական կառավարիչները մի նոր դիպլօմատիական ագէնտ են նշանակել Բէլգրադում, զանազան խնդիրների համար հեռացրած Մինչեվիչի փոխարէն:—Աւստրիական կառավարութիւնը հրամայեց չը թոյլ տալ «Օդիէկ» լրագրի մուտքը Աւստրո-Ունգարիայի սահմանները:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ.

Ապրիլի 27-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ. . .	87 ր.	95 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ — . . .	43 »	7 »
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ — . . .	34 »	85 »
Ոսկի — — արժէ . .	7 »	8 »
Մաքսային կուպօններ — . . .	141 »	12 »
Արծաթ — — — . . .	1 »	7½ »
Բօրսային դիսկօնտներ — . . .	5½ և	7% »
Պետ. բանկի 5% տոմս 1-ին շրջանի.	99 »	75 »
— — — — 2-րդ —	100 »	— »
— — — — 3-րդ —	99 »	75 »
— — — — 4-րդ —	99 »	87 »
— — — — 5-րդ —	99 »	75 »
— — — — 6-րդ —	99 »	75 »
6% ոսկեայ ռէնտա	150 »	50 »
4% ոսկեայ փոխառութիւն	134 »	50 »
Արևելեան 5% փոխառ. 1-ին շրջ.	100 »	25 »
— — — 2-րդ —	100 »	50 »
— — — 3-րդ —	100 »	37 »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	223 »	— »
— — երկրորդ —	214 »	— »
— — երրորդ ազն. կալ. բ.	212 »	25 »
Պետական. երկաթուղային ռէնտա .	102 »	25 »
5½% ռէնտա	106 »	50 »
4% ներքին փոխառութիւն	87 »	25 »
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	99 »	87 »
4% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի. .	103 »	75 »
4½% գրաւական թղթեր կալուած. փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ. .	140 »	— »
— — — թղթադ.	96 »	12 »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաները. .	96 »	— »
Մոսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	94 »	62 »
Օդէսայի — — .	95 »	50 »
Թիֆլիսի — — .	86 »	50 »
Գրաւ. թղթ. Թիֆլիսի կալ. բանկի.	99 »	37 »
— — Քութայիսի — — .	99 »	— »

Ս. Պետերբուրգի բօրսայի տրամադրութիւնը թոյլ է:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՎԱՐՁՈՎ է տրվում մի դատարկ գետին, 604 քառակուսի սաժէնի չափով, շատ յարմար պահեստի, գործարանի և ջաղացի համար, Վօրօնցօվի կամուրջի մօտ, Նաբէրէժնայա փողոցում: Նոյն ԳԵՏԻՆԸ ԾԱԽՎՈՒՄ Է:

Նմանապէս վարձով են տրվում երկու ՆԿՈՒՂՆԵՐ, կամարներով պահեստի և առևտրի համար, Միխայլօվսկայա փողոցում, տուն № 64.

Պայմանների մասին հարցնել Ելիսավէտինսկի փողոցում, ԽՍԱՐԼՕՎԻ տանը, № 71.

1—3

Լոյս տեսաւ մամուլի տակից ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ վէպիկը

ԱՅՆՏԵՂ ԵՒ ԱՅՍՏԵՂ

գինն է 10 կօպէկ: Հարցնել գրավաճառանոցներում:

1—10

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿՆ Է ԵՒ ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԻ

ՐԱՖՖԻ

„ՀԱՅ ԿԻՆԸ“

ԵՒ

“ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ“

Բացված է բաժանորդագրութիւն:

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Շոգենաւերի կանօնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկուշաբաթը մի անգամ, հինգշաբթի 4/16 ապրիլից սկսած

ԵՒ ՓՈԽԱԴԱՐՁ

Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն, և Կ. Պօլիս, հինգշաբթի օրերը, երկուշաբաթը մի անգամ, հինգշաբթի 26 ապրիլից (մայիսի 8-ից) սկսած:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐԸ ԴՈՒՐՍ ԵՆ ԳԱԼԻՍ

Հինգշաբթի, 26 ապրիլի (8 մայիսի), շոգենաւ ՍԻՐԿԱՍԻ, նաւապետ ԲՕՇԷԼ.
— 10/22 մայիսի — ՄԻՆԳՐԷԼԻԱ, — ԺԻԲՈՒԷՆ.
— 24 մայիսի (5 յունիսի) — ԱՆԱՏՕԼԻԱ — ԳԱՐՐԻԳ
— 7/19 յունիսի — ՍԻՐԿԱՍԻ — ԲՕՇԷԼ

Տեղեկութիւնների համար ճանապարհորդների և բեռների մասին թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան ագէնտներին. ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գարանիօնին, Նաբէրէժնայա, իսկ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. Րէնօին, նախկին Արծրունու գալէրէայում, № 114.

2—10 (շ. և ե.)

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

MESSAGERIES MARITIMES

(ՄԵՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ)

կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ԼՕՆԴՕՆԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ,

Ուրբաթ, 4/16 մայիսի դուրս կը գնայ ԲԱԹՈՒՄԻՑ GUADIANA (ԳՈՒԱԴԻԱՆԱ) շոգենաւը, նաւապետ LAMANON (ԼԱՄԱՆՕՆ), դէպի Կ. Պօլիս, Մարսէլ, Հավր և Լօնդօն, մտնելով և միջանկեալ նաւահանգստները:

Ագէնտները՝ ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գ. ԷՍՍԷՆԺԷՐ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ ԳԷՈՐԳ ՀԷՋՈՒԲԵԱՆ ՀԷՋՈՒԲԵԱՆՑ, իսկ ԲԱԳՈՒԻ մէջ ԳՕԼԴԼՈՒՍՏ:

2—2

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

БРЯНСКЪ (Орловск. губ.)
ПОДПИСКА ПРОДОЛЖАЕТСЯ НА 1890 ГОДЪ
на акушерско-фельдшерскій популярно-медицинскій журналъ
„АКУШЕРКА“
на годъ 3 руб., ½ года 2 руб., 3 мѣс. 1 руб.
ПОДПИСКА ПРИНИМАЕТСЯ:
Въ редакціи журн. „АКУШЕРКА“ БРЯНСКЪ Орловской губ.
Въ книжныхъ магазинахъ:
Въ С. ПЕТЕРБУРГѢ, К. РИККЕРЪ Невскій проспектъ 14.
Въ МОСКВѢ, А. ЛАНГЪ Кузнецкій мостъ.
Редакторъ-издатель акушеръ АМБРОЖЕВИЧЪ

1—3

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ

ց1-ն Ապրիլի 1890

ՊԱՀԱՆՋՔ	Թիֆլիսում	Բագուի և Բաթումի բաժն.	Ընդամէնը
1. Դրամարկղ (առձեռն թղթադրամ).......	51,750—22	93,826—31	145,576—53
2. Ընթացիկ հաշիւ Պետական Բանկ. բաժնում.	137,921—50	497,690—36	635,611—86
3. Զեղչումն (Disconto) մուրհակաց երկու ստորագրութեամբ....................	2,496,474—61	822,296—27	3,318,770—88
4. Զեղչումն տոկոսաբեր թղթ., կտրօն. և այլն.	15,175—35	2,326—97	17,502—32
5. Փոխառութիւն գրաւականով՝			
ա) Պետութիւնից ապահ. տոկոսաբ. թղթերի.	1,187,717—83	302,090 —	1,489,807—83
բ) » ոչ ապահ. » »	218,574 —	4,010 —	222,584 —
գ) ապրանքների.....................	5,500 —	41,062 —	46,562 —
դ) Ոսկւոյ և արծաթի................	— —	10,666—16	10,666—16
6. Բանկի պատկանեալ տոկոսաբեր թղթեր.	341,303—72	22,570—80	363,874—52
7. Ոսկի և արտասահմանի փոխանակագրեր.,	14,973—08	14,912—40	29,885—48
8. Թղթակիցներ՝			
ա) Նոցա հաշիւը (Loro)..............	2,009,830—99	— —	2,009,830—99
բ) Բանկայի հաշիւը (Nostro)...........	2,842,384—12	— —	2,842,384—12
9. Բաժինների հաշիւը կենտրոն. վարչութեան հետ........................	1,539,099—89	— —	1,539,099—89
կենտրոն. վարչութեան հաշիւը բաժինների հետ........................	— —	1,495,576—85	1,495,576—85
10. Բողոքուած մուրհակներ..................	35,073—26	— —	35,073—26
11. Պայմանաժամը անցուցուած փոխառութիւններ........................	7,265 —	2,600 —	9,865 —
12. Ընթացիկ ծախսեր..................	12,144—95	4,854—76	16,999—71
13. Կահկարասիք և սկզբնական ծախսեր....	3,068—82	3,519—09	6,587—91
14. Յետ ստացուելիք ծախսեր............	10,478—77	1,194—08	11,672—85
Ր. Ա.	10,928,726—11	3,319,196—05	14,247,922—16

ՊԱՐՏՔ	Թիֆլիսում	Բագուի և Բաթումի բաժն.	Ընդամէնը
1. Հիմնական դրամագլուխ.............	1,000,000 —	— —	1,000,000 —
2. Պահեստի դրամագլուխ...............	165,571—28	— —	165,571—28
3. Դրամական աւանդներ՝			
ա) Պայմանաժամով..................	1,906,490 —	224,253 —	2,130,743 —
բ) ց'Պահանջ.....................	228,151 —	53,288 —	281,439 —
գ) Ընթացիկ հաշւում հասարակ.......	885,330—64	872,245—48	1,757,576—12
» » պայմանաւոր...	— —	385,134—16	385,134—16
4. Թղթակիցներ՝			
ա) Նոցա հաշիւը (Loro)..............	2,088,189—43	— —	2,088,189—43
բ) Բանկայի հաշիւը (Nostro).........	2,847,025—53	— —	2,847,025—53
5. Բաժինների հաշիւը կենտրոն. վարչութ. հետ........................	— —	1,619,263—16	1,619,263—16
կենտրոն. վարչութ. հաշիւը բաժինների հետ........................	1,417,714—71	— —	1,417,714—71
6. Բանկայի բաժնետոմսերու անվճար կտրօնների բաշխը 1882, 1883, 1884, 1885, 1886 1887, 1888 թւերին..............	2,866—81	— —	2,866—81
7. Չը վճարուած տոկոսներ, աւանդներու, ընթացիկ հաշիւներու և այլ գործողութեանց........................	59,040—73	13,344—22	73,384—95
8. Ստացուած տոկոսներ և յանձնարարականներ........................	119,534—89	44,187—83	163,722—72
9. Փոխանցիկ գումարներ...............	38,023—53	57,337—41	95,360—94
10. Արդիւնք 1889 թւի..................	170,787—56	50,142—79	220,930—35
Ր. Ա.	10,928,726—11	3,319,196—05	14,247,922—16

Дозволено цензурою, Тифлисъ 30 Апрѣля 1890 г.   Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.